

ცვალებადი ფოკალიზაცია და ცნობიერების ნაკადი ვირჯინია ვულფის რომანში *მისის დელოუი*

ანა წერეთელი

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

Ana.tsereteli@atsu.edu.ge

<https://doi.org/10.52340/lac.2026.11.55>

თხრობით სიტუაციას (narrative situation) ქმნის ორი ძირითადი ასპექტი: თხრობითი ხმა (narrative voice), ანუ ვინც საუბრობს და ფოკალიზაცია (focalization), ანუ ვინც უყურებს. ზოგიერთი მკვლევარი ტერმინ ფოკალიზაციას აიგივებს თხრობით პერსპექტივასთან (narrative perspective) და პოზიციასთან (point of view).

ტერმინი „ფოკალიზაცია“ პირველად ჟ. ჟენემ შემოიტანა, თუმცა ამ ტერმინმა ბევრი ცვლილება განიცადა ისეთი თეორეტიკოსების შრომებში, როგორცაა მიეკე ბალი [ბალი 1997], შლომით რიმონ-კენანი [რიმონ კენანი 2002], მანფრედ ჯანი [ჯანი 2017], დევიდ ჰერმანი [ჰერმანი 2007] და სხვ.

ტერმინმა „ფოკალიზაცია“ (‘focalization’) ჩაანაცვლა ტერმინი „პოზიცია“ (‘point of view’), რომელიც თხრობით მეთოდთან მიმართებაში 1866 წლიდან გამოიყენება. პირველ მნიშვნელოვან მსჯელობას ტერმინ „თხრობითი პოზიციის“ (‘narrative point of view’) შესახებ ჰენრი ჯეიმზთან ვხვდებით. თხრობით მეთოდზე მსჯელობისას ჰენრი ჯეიმზი იყენებს ისეთ მონათესავე სივრცით-ვიზუალურ ტერმინებს, როგორცაა: „ცნობიერების ცენტრი“, „სარკმელი“, „სარკე“; ეს ტერმინები მიუთითებს იმ პერსონაჟზე, ვისი სუბიექტური გამოცდილების საშუალებითაც გადმოიცემა ამბავი. „პოზიციას“ ჰენრი ჯეიმზი მოიაზრებს, როგორც ავტორის შეხედულებების გამოხატვის საშუალებას.

„ცნობიერების ნაკადის“ რომანის განსაზღვრებას საფუძვლად უდევს მისი სუბიექტური ხასიათი. „ცნობიერება“ არ უნდა აგვერიოს გონებრივი აქტივობის აღმნიშვნელ ისეთ სიტყვებში, როგორცაა „გონიერება“, „ინტელექტი“ და „მოგონება“, „მეხსიერება“ . „ცნობიერება“ გამოხატავს მთელ გონებრივ სივრცეს, ქვეცნობიერიდან დაწყებული გონების უმაღლესი რაციონალური შრით დამთავრებული. უმაღლეს რაციონალურ სივრცეს გამოხატავს ნებისმიერი მხატვრული ტექსტი, რომლისთვისაც დამახასიათებელია ფსიქოლოგიზმი, ხოლო „ცნობიერების ნაკადის“ პროზა სხვა ტიპის ლიტერატურული ფსიქოლოგიზმისაგან იმით განსხვავდება, რომ ის რაციონალურის ვერბალიზაციას კი არ ახდენს, არამედ ქვეცნობიერი იმპულსების, ლტოლვებისა და ფიქრების დაუსრულებელ, ჯერაც აზრებად და გრამატიკულ კონსტრუქციებად ჩამოუყალიბებელ, მეტყველებამდელ ნაკადს გადმოსცემს.

შინაგანი ფოკალიზაცია ამდიდრებს შინაგანი მონოლოგის თხრობის ტექნიკას, რომელიც ფრიად აქტუალურია მეოცე საუკუნის მოდერნისტულ ტექსტებში, სადაც მთავარი პერსონაჟის ქვეცნობიერი იმპულსები თუ ლტოლვები, შინაგანი განცდები, ფიქრები და აზრებია გამოსახული. შესაბამისად, ეს თხრობის ტექნიკა მიჩნეულია

საუკეთესო საშუალებად პერსონაჟის გონებაში მიმდინარე ფიქრებისა და აზრების გადმოსაცემად [შო 1976: 243-244].

მხატვრულ ტექსტში მწერალი ქმნის ფიქციურ სამყაროს, სადაც ავტორის მიერ გამოგონილ ამბავს მკითხველი პერსონაჟის ან მთხრობელის პოზიციის საშუალებით აღიქვამს. პოზიცია იყოფა ორ კატეგორიად: 1. ფოკალიზაცია ანუ, ვინც უყურებს მოქმედებას, ვისი პოზიციიდანაც აღვიქვამთ მოვლენებს; 2. ე. წ. 'mind-style', რაც, როგორც ფაულერის [ფაულერი 1977] მიხედვით, დაკავშირებულია ინდივიდუალურ გონებასთან, რომელიც ფოკალიზატორის როლს ასრულებს. ეს პოზიცია პერსონაჟების აღქმის ნაყოფია, რაც გამოხატულია მათი ენობრივად განსხვავებული ფიქრებისა და მეტყველების მეშვეობით. თუ XIX საუკუნის ლიტერატურაში ამბის თხრობის გარეგანი პერსპექტივა და „ყოვლისმცოდნე ავტორის“ პოზიცია დომინირებდა, XX საუკუნის პროზაში ამბავი უპირატესად მოთხრობილია შინაგანი თხრობის პერსპექტივიდან და „ყოვლისმცოდნე ავტორი“, ანუ აუქტორიალური თხრობის პერსპექტივა ქრება.

ცნობიერება სხვა არაფერია, თუ არა ადამიანის გამოცდილების შემეცნება. ჰენრი ჯეიმზის სიტყვებით რომ ვთქვათ, "Experience is never limited, experience is never complete" („გამოცდილება არასოდეს არ არის შეზღუდული, გამოცდილება არასდროსაა დასრულებული“). რომანში ეს ინტელექტუალური გამოცდილება ის ძირითადი ფაქტორია, რომელიც „ცნობიერების ნაკადის“ გამოხატვის თავისებურებებს განსაზღვრავს. მწერალი აგროვებს ყველანაირ ინტელექტუალურ გამოცდილებას და ინდივიდუალურ ნიჭს – გრძნობებს, მოგონებებს, შეგრძნებებს, კონცეფციებს, ცნებებს, ფანტაზიას, წარმოსახვას, წარმოდგენებს, ერთი სიტყვით, იმ ყველაფერს, რასაც საბოლოოდ მის მწერლურ ხედვას, ინტუიციას და გამჭრიახობას ვუწოდებთ.

ფოკალიზაცია, როგორც თხრობის ერთ-ერთი ელემენტი, მნიშვნელოვან როლს ასრულებს სასურველი ლიტერატურული ეფექტის შექმნაში. იგი მთხრობელის ან პერსონაჟის აღქმით, ფსიქოლოგიურ და იდეოლოგიურ პოზიციებს უკავშირდება. ჟენეს ფოკალიზაციის ტიპების მიხედვით, ვულფის პროზაში გვხვდება შინაგანი ცვალებადი ფოკალიზაციის ტიპი, სადაც ორი ან მეტი პერსონაჟის პოზიციის მონაცვლეობით ('shifting focalization') ვგებულობთ მიმდინარე ამბავს. შინაგან ფოკალიზაციაში ფოკალიზებული პერსონაჟის აზრები და ფიქრები არასდროსაა გაანალიზებული გარედან მთხრობელის მიერ. *მისის დელოუეში* თხრობა მიმდინარეობს მესამე პირში; მწერლის სტილისტიკის ერთ-ერთი თავისებურებაა პოზიციის და ფოკალიზაციის ხშირი ცვლილება ტექსტში. მკითხველი სრულადაა ჩართული მოქმედების პროცესსა თუ მიმდინარე მოვლენებში, თხრობის მდინარებას არ წყვეტს გარეგანი მთხრობელი. თხრობა მიმდინარეობს შინაგანი ფოკალიზაციის ერთ-ერთი ქვეტიპის - ცვალებადი ფოკალიზაციის - საშუალებით (internal variable focalization). რომანში ყოველ პერსონაჟს განსხვავებული პოზიცია აქვს და მიმდინარე მოვლენები მათი პოზიციებიდან სხვადასხვაგვარად აღიქმება. რომანის მთავარი ფოკალიზატორი კლარისა დელოუეა. მკითხველი კლარისას თვალთა ალიქვამს მიმდინარე ამბებს და აფასებს მოვლენებს. თხრობის პროცესში სხვა პერსონაჟებიც გვევლინებიან ფოკალიზატორებად; გვხვდება პასაჟები, სადაც რთულია განსაზღვრო ნამდვილი ფოკალიზატორი, მაგალითად:

What a lark! What a plunge! For so it had always seemed to her when, with a little squeak of the hinges, which she could hear now, she had burst open the French window and plunged at Bourton into the open air. How fresh, how calm, stiller than this of course, the air was in the early morning like the flap of a wave, the kiss of a wave; chill and sharp and yet (for a girl of eighteen as she then was) solemn, feeling as she did, standing there at the open window that something awful was about to happen [ვულფი 2003: 3].

რა კარგია! თითქოს იძირები! ყოველთვის ასეთი შეგრძნება ეუფლებოდა, როდესაც ბორტონში დილაობით ანჯამების ოდნავი ჭრიალით გამოაღებდა ტერასის დიდ, შემინულ კარს. მისი ჭრიალი ახლაც კი ჩაესმოდა. ეჩვენებოდა, რომ გრილი ჰაერის

ტალღებში იძირებოდა. მაშინ უფრო გრილი, მშვიდი ნიაფი ქროდა, ვიდრე ახლა. ადრეული დილის ჰაერი ტალღასავით ხმიანობდა, სასიამოვნოდ ელამუნებოდა და ეალერსებოდა. სუსხიანი იყო, თუმცა დიდებული შერძნებით ავსებდა (მაშინ თვრამეტი წლის იყო). ფართოდ გამოღებული კარის წინ მდგარს ეჩვენებოდა, რომ რაღაც საშინელება მოხდებოდა [ვულფი 2012: 5].

მოცემულ ნაწყვეტში რთულია განსაზღვრო, ვინ არის ფოკალიზატორი, ვისი თვალთაა აღქმული ლონდონის დილა, ფრაზები "What a lark! What a plunge!" პერსონაჟის პოზიციას განეკუთვნება, თუ გარეგანი მთხრობელისას. ჩემი აზრით, ამ პასაჟში ფოკალიზატორის როლს კლარისა ასრულებს, რადგან შემდეგ იგი იძირება ბორტონში გატარებული დროის მოგონებებში. სიტყვები 'lark', 'plunge' მიანიშნებს დილის კლარისასეულ აღქმაზე და სუბიექტურ დროში ჩაძირვაზე. მწერალი იყენებს თავისუფალ ირიბ დისკურსს, წერის ტექნიკას, რომელიც კიდევ უფრო ართულებს მთხრობელის ტიპის დადგენას. "Squeak of the hinges" - ფანჯრის ანჯამების ჭრიალის ხმამ კლარისას გონებაში გააცოცხლა ფრანგული ფანჯარა "the French window and plunged at Bourton", რომელიც მას თვრამეტი წლის ასაკში ბორტონში გატარებულ დროს აგონებს. რომანში წყალს და ტალღებს უარყოფითი სიმბოლური დატვირთვა აქვს. ზოგადად ტალღა განახლების სიმბოლოდაა მიჩნეული, მაგრამ ტალღები კლარისას და სეპტიმუსს გამუდმებით სიკვდილის საშიშროებას ახსენებენ. "The flap of a wave, the kiss of a wave" - ტალღის მოძრაობა, ტალღის კოცნა ამცნობს კლარისას, რომ რაღაც ცუდი მოხდება: "something awful was about to happen".

ვულფი მოქმედების მსვლელობის პროცესში ხშირად ცვლის ფოკალიზატორს და შენეს ტიპოლოგიური თეორიის მიხედვით შინაგანი ფოკალიზაციის ერთ-ერთი ქვეტიპი - ცვალებადი შინაგანი ფოკალიზაცია (variable internal focalization) - იკვეთება. ნაწყვეტში ორი ფოკალიზატორია: 1. რომანის ერთ-ერთი პერსონაჟი სეპტიმუს უორენ სმიტი ირგებს ფოკალიზატორის როლს; 2. მეორე ფოკალიზატორი მთხრობელია. სეპტიმუსის აზრების გადმოსაცემად ვულფი იყენებს თავისუფალ ირიბ ტექნიკას. ეს ტექნიკა უზრუნველყოფს მკითხველის ჩართვას და გაუცნობიერებელ თანამონაწილეობას პერსონაჟის გონებაში მიმდინარე პროცესებში.

თითქოს ვულფი წინ მიიწევს, იკვლევს გონების ღრმა კუნჭულებს და მკითხველსაც ეძლევა შესაძლებლობა შეაღწიოს ინდივიდუალურ გონებაში, რომელიც ხდება გამჭირვალე და საიდანაც მკითხველი ეცნობა პერსონაჟის თვალთ დანახულ რეალურ სამყაროს. თავისთავად მყარდება კავშირი მწერალსა და პერსონაჟს, მწერალსა და მკითხველს შორის. როგორც ერის აუერბახი აღნიშნავს: "Woolf certainly does not speak like one who has a knowledge of her characters... She does not seem to bear in mind that she is the author and hence ought to know how matters stand with her characters" [აუერბახი 1973: 531]. („ვულფი ნამდვილად არ ლაპარაკობს ისე, თითქოს რამე იცოდეს თავისი პერსონაჟების შესახებ ... გონებაში არც კი გაივლებს იმ აზრს, რომ ის ავტორია და შესაბამისად უნდა იცოდეს ყველაფერი რაც მის პერსონაჟებს ეხება“).

ვულფის რომანი არ ემორჩილება პალეოგენურულ (მამრობითი) რეალიზმის წესებს. ამკარად დეკონსტრუქცია ხდება პირის ნაცვალსახელი „მე“-სი, არცერთი პოზიცია/თვალსაზრისი არ არის გაბატონებული. როდესაც აეროპლანი ცაზე გამოსახავს ასობს თხრობა ინაცვლებს სხვადასხვა პერსონაჟის პოზიციაზე. რომანის მთავარი ფოკალიზატორებია კლარისა, პიტერი, ლუკრეცია, სეპტიმუსი და უამრავი სხვადასხვა პერსპექტივა გამოჩნდება გარეგან სივრცეში. სწრაფად ერთი თხრობის პერსპექტივა ინაცვლებს მეორეზე, ხელთათმანების მაღაზიიდან გადადის თხრობა ქულების მაღაზიაზე, მისის კოუტის, მისტერ ბლეჩლის, მისტერ ბოულის პოზიციებზე. პოზიციების წამიერი ცვლილება ხშირად იწვევს მომენტალურ აღრევას დროის და სივრცის. საბოლოოდ გადაიზრდება მულტიპერსპექტიულ თხრობაში, როცა ლოგიკური თხრობა წყდება, რადგან არ ვიცით თხრობის რა მომენტში ვართ ან ვის პოზიციას ვიზიარებთ.

ამრიგად, ვირჯინია ვულფი რომანში *მისის დელოუეი* მიმართავს შინაგან და გარეგან ფოკალიზაციას. ამავე დროს, მოქმედების მსვლელობისას ფოკალიზაცია ერთი პერსონაჟიდან მეორეზე გადადის. ფოკალიზაციის ასეთი მუდმივი ცვალეზადობა საშუალებას აძლევს მკითხველს ჩაწვდეს პერსონაჟების აზრებს, ფიქრებსა და განცდებს. ვულფი იყენებს ცნობიერების ნაკადის ტექნიკას, რომელიც ამარტივებს პერსონაჟის პერსპექტივიდან აღქმული ვითარების შეცნობას. თხრობა მიმდინარეობს უწყვეტად და მკითხველს არ ექმნება შთაბეჭდილება, რომ გარეგანი მთხრობელი თხრობის პროცესში ერევა. ამგვარად წარმოიქმნება ფარული კავშირი მკითხველსა და რომანს შორის, რაც ნაირგვაროვანი თხრობითი ფორმების საშუალებით ვლინდება.

საკვანძო სიტყვები: ცნობიერების ნაკადი, ცვალეზადი ფოკალიზაცია

ლიტერატურა:

- აუერბახი 1973 – Auerbach, E. *Mimesis: The Representation of Reality in Western Literature*. Trans. Willard R. Trask. Princeton, NJ: Princeton UP, 1973.
- ბალი 1997 – Bal, M. (1997). *Narratology: Introduction to the Theory of Narrative*. Second Edition. University of Toronto Press.
- ვულფი 2012 - Woolf, V. (2012). *მისის დელოუეი*. მთარგმნელი გიორგი ძნელაძე. თბილისი: გამომცემლობა „პალიტრა L“.
- ვულფი 2003 – Woolf, V. (2003). *Mrs. Dalloway*. Introduction and Notes by Merry M. Pawlowsk. Wordsworth Editions.
- რიმონ კენანი 2002 – Rimón Kenan, S. (2002). *Narrative Fiction, Contemporary Poetics*. Second Edition. London and New York: Routledge.
- ფაულერი 1977 – Fowler, R. (1977). *Linguistics and the Novel*. Routledge.
- შო 1976 – Shaw, H. (1976). *Dictionary of Literary Terms*. New York: McGraw-Hill, Inc.
- ჯანი 2017 – Jahn, M. (2017). *Narratology: A Guide to the Theory of Narrative*. English Department, University of Cologne. <http://www.uni-koeln.de/~ame02/pppn.htm>
- ჰერმანი 2007 – Herman, D (ed.). (2007). *The Cambridge Companion to Narrative*. Cambridge University Press.

Ana Tsereteli

Akaki Tsereteli State University

Kutaisi, Georgia

Ana.tsereteli1@atsu.edu.ge

<https://doi.org/10.52340/lac.2026.11.55>

Variable Focalization and Stream of Consciousness in Virginia Woolf's Novel *Mrs. Dalloway*

Abstract

Virginia Woolf's novel *Mrs. Dalloway* (1925) stands as a landmark achievement in modernist fiction, distinguished by its radical manipulation of narrative perspective and its immersive rendering of interior psychological experience. This paper examines the interplay between shifting focalization and stream of consciousness as the twin structural principles through which Woolf dismantles conventional novelistic time and subjectivity. Drawing on Gerard Genette's narratological framework of focalization, the study traces how Woolf orchestrates a fluid movement between the inner worlds of multiple characters, most prominently Clarissa Dalloway and Septimus Warren Smith whose consciousness never directly meet yet remain thematically and psychologically intertwined. Rather than anchoring the